

Evsizlik ve Evsizliği Açıklayan Teoriler*

*

Meryem Küçük
Sakarya Üniversitesi

Öz

Evsizlik olgusu, sosyal bilimlerin ilgisini gün geçtikçe daha fazla çeken toplumsal bir sorun olmakla birlikte, sorununun kavramsallaştırmasında ve teorileştirilmesinde sosyal bilimcilerin hemfikir olmadığı bir literatüre sahip olduğumuz da aşikârdır. Sosyal bilimcilerin hemfikir olmamasının en önemli sebeplerinden biri ise toplumların sahip olduğu dilleri, kültürleri, sosyal ve ekonomik yapıları olarak gösterilebilir. Diğer taraftan, bugüne kadar yapılmış teoriler bizlere evsizlik olgusunun ne olduğuna, arka planında neler olabileceğine ve sosyal politikalar bağlamında bizlerin neler yapabileceğimize ilişkin önemli tezlerdir. Evsizlik, özellikle gelişmiş ülkelerde kapitalist süreçlerin etkisi ile ve akabinde oluşan bireyselleşmenin ön plana çıktığı 1980'li yılların önem bir sosyal sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler için ise yoksulluk, yetersiz gelir, göç, işsizlik, kentsel dönüşüm, gelir dağılımındaki yetersizlik, kendini gerçekleştirememe, akıl hastalığı, madde bağımlılığı ve aile yapısındaki değişimin etkisiyle artmaya başlamıştır. Nihayetinde, bu sayılan özelliklerin ve evsizlik olgusunun, kent alanıyla özdeşleştiğini, bir nevi yanlış kentleşmeyle birlikte ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Çalışma bu temel tezden yola çıkarak; evsizlik olgusunu ve evsizliğin nedenlerini açıklamaya çalışan teorileri tartışmaktadır. İlk olarak, iki temel teorik yaklaşım ele alınır; "bireysel" ve "yapısal" teorik yaklaşımlar. İkinci olarak, belirtilen iki temel yaklaşıma alternatif olarak ortaya çıkan teoriler değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Evsizlik, Bireysel ve Yapısal Teoriler, Post-Yapısalcılık, Post-modernizm*

* Bu çalışma, 2014 tarihinde yazılmış olan "Kent Yoksulluğu ve Evsizlik (İstanbul-Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi Örneği)" adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Homelessness and Theories Explaining Homelessness

*

Meryem Küçük
Sakarya University

Abstract

While the phenomenon of homelessness is a social problem that attracts more and more attention from social sciences, it is also obvious that we have a literature, which the social scientists cannot agree upon in conceptualizing and theorizing the problem. Languages, cultures and social and economic structures of societies can be considered as some of the most important reasons that social scientists are not in agreement on. On the other hand, until now ever made theories tell us what the phenomenon of homelessness is, what can happen in the background and important arguments for what we can do in the context of social policies. On the other hand, homelessness emerged as an important social problem in the 1980s, especially in developed countries, where capitalism was working with all its institutions and the individuality was at the forefront. For undeveloped and developing countries, poverty, insufficient income, migration, unemployment, urban transformation, market transformation, lack of self-realization, mental illness and substance dependence have begun to increase with the effect of change in family structure. Ultimately, we can say that these features and the phenomenon of homelessness are characterized by identified with the urban realm, together with a sort of conurbation. The study, starting from this basic thesis, discusses the theories about homelessness and the reasons for homelessness. First, two basic theoretical approaches are considered: "individual" and "structural" theoretical approaches. Second, theories that have emerged as alternatives to the two basic approaches that were mentioned are evaluated.

Keywords: Homelessness, Individual and Structural Theories, Post-Structuralism, Post-Modernism

Giriş

Evsizlik olgusu² günümüz toplumlarının gün geçtikçe daha fazla aşına olduğu toplumsal sorun alanlarındanr. Diğer bir ifade ile, evsizliğin görünümü ve etkisi daha da artmaktadır. Sosyal bilimcilerin ise bu alana ilişkin kavram ve teoriler üretmelerinin yanında konuyu açıklamada hem fikir olamadığı da aşıkardır. Sosyal bilimcilerin hemfikir olamamasının en önemli sebeplerinden biri ise toplumların sahip olduğu dilleri, kültürleri, sosyal ve ekonomik yapıları olarak gösterilebilir.

“Evsiz”; geceleri yatacak uygun ve düzenli yeri olmayan terminal, gar, metro, bankamatik, köprü altları, park ve toplumun marjinal kesimlerinde yaşayan kişi ve gruplar olarak tanımlanabilir (Işıksan, 2006, s. 39). Bu kelimenin literatürdeki İngilizce karşılığı ise “homeless”dır. Ayrıca “evsiz” ifadesi yerine zaman zaman “bimekân” teriminin de kullanıldığı görülmektedir. Mekânı olmayan anlamına gelen “bimekân” kelimesi Türkçe olmayıp, (bi) Farsça, (mekân) Arapçadır. Bimekân sadece evi değil bulunduğu yeri belli olmayan şekilde daha geniş bir tanımdır (NND Sözlük). Daha kapsamlı bir tanıma yer vermek gerekirse, evsizler literatürde “toplumdan izole tek başına yaşayan, bedensel ve ruhsal hastalıkları bulunan, bir önceki geceyi sokakta, dışarıda, barınak evlerinde, motelde, metroda, tünelde, parkta, alt geçit ve üst geçitte, terk edilmiş ve kullanılmayan binalarda, değişik evlerde veya arkadaşlarının yanında geçiren, en az 60 gününü belirsiz bir yerde geçiren, kendine ait sürekli olarak kalabilecek yeri olmayan kişiler olarak tanımlanabilir” (Acar ve Erbay, 2013, s. 9). ABD yasalarında ise “Evi veya ikametgâhı olmayan, sokak ve caddelerde yaşamını sürdüren, geceleri yatacak uygun yeri olmayan, oteller, toplu konutlar, hapishaneler ve ruh hastalarına ait geçici yerler gibi geçici yaşam koşullarını sağlayan yerlerde kalan, denetim altındaki sosyal konutlarda yaşayan kişiler “evsiz” olarak, bu sürecin yaşanmasıyla ortaya çıkan durum ise “evsizlik” olarak tanımlanmaktadır (Yağan, 2009).

² Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonuna (UNCHR, 2005) göre, dünya genelinde 100 milyon evsiz olduğu iddia edilmektedir. Avrupa’da 3 milyon evsiz, Amerika’da ise 600,000 ile 2,5 milyon evsiz bulunmaktadır. Türkiye de ise evsizlerle ilgili düzenli çalışmalar yapan ŞefkatDer’in istatistiksel verilerine göre “İstanbul’da 7 bin ila 10 bin arasında, Türkiye genelinde de 70 binden fazla evsiz insan” vardır (<http://www.sefkatder.org>). Ülkemizde evsizlerin dikkate değer bir oranın olduğu, ayrıca çalışmalarda ortaya çıkan sosyo-demografik özelliklerin yoğunluklu olarak birbirleriyle benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz.

Evsizliği ortaya çıkaran faktörler gelişmiş ve gelişmekte/gelişmemiş ülkelere göre değişmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerin kapitalist süreçlerle birlikte evsizliğin görünümü arttığını söylenebilir. Diğer taraftan gelişmekte/gelişmemiş olan ülkelerde ise yoksulluk, yetersiz gelir, göç, işsizlik, kentsel dönüşüm, piyasanın dönüşümü, kendini gerçekleştirememe, akıl hastalığı ve madde bağımlılığı, aile yapısındaki değişimin etkisi gibi değişkenler ile ele alınmaktadır. Diğer yandan, bu sayılan özellikler kırdan-kente göçün varlığı ve akabinde var olan kentsel yoksulluğun bir görünümüdür. Dahası evsizliği ortaya çıkaran nedenler toplumdan topluma veya kültüre göre farklılaşabilmektedir. Evsizliğin nedeni ve kapsamını sadece bir toplum ve kültür üzerinden değerlendirmenin de yetersiz olacağını söyleyebiliriz. Çalışma bu temel tezden yola çıkarak literatürde mevcut olan “evsizliği açıklamaya çalışan teorileri” ele alacaktır. Bu teoriler bizlere öncelikle evsizliğin ne olduğu, evsizliği ortaya çıkaran değişkenleri, bu değişkenlerin hangi olgularla ilişkili olduğunu, evsizliğin toplumsal görünümü ve sonuçlarını açıklamaya çalışır. Aynı zamanda, bu teoriler döneme/mekâna ve benimsenen yaklaşıma göre değişiklik göstermesine rağmen, iki temel teorik yaklaşım etrafında toplanır (Johnson, Murie, Naumann ve Yanetta, 1991). Bunlardan birisi yapısal etmenleri vurgularken, diğeri bireysel açıklamalar üzerine yoğunlaşır. Bireysel teorik yaklaşımların yanı sıra yapısal yaklaşımlar evsizlik olgusunu, toplumsal, siyasal ve ekonomik genişlikte bir düşünme sistemi ilişkilendirdiği için dikkate değerdir. İki temel teorik yaklaşımın alternatifi olarak yeni dönem teorisyenlerinin (postmodern/postyapısalcılık) ileri sürmüş olduğu bütünsel bakış açısı ele alınacaktır.

Evsizliği Bireysel Teorilerle Açıklama

Evsizliğin sebeplerini “*bireysel*” temelli açıklayan teoriler iki kısma ayrılır; İlk olarak, bireylerin kişisel hatalarını hedef gösterilerek evsizlik durumundan sorumlu tutulur ve bu yüzden suçlu, kabahatli sayılırlar. Bu nedenlerden ötürü evsiz olduklarına inanılan bireyler genellikle sapık, avare, alkolik, saldırgan ve serseri gibi basmakalıp söylemlerle bağdaştırılır. İkincisi ise kişisel hataları ya da sorumluluklarının olmadığı düşünülerek, kişinin muhtaç, yoksun, yetersizlikleriyle ilişkilendirilir. Bu bireylerin insani yardıma muhtaç olduğu ve genellikle onları işe yarar hale getirmek için sosyal çalışma ya da psikiyatrik tedaviye ihtiyaçları olduğu düşünülür (Johnson, Murie, Naumann ve Yanetta, 1991). Kısacası iki özellik,

bireysel faktörlere bağlı, evsizlik durumunu “hak etme” ya da “hak etmeme” gibi iki temel yargı etrafında toplanır (Marsh ve Kenett, 1999).

Diğer taraftan, iki temel yargının haricinde, risk altında yaşıayan evsizleri bireysel faktörlere bağlı olarak açıklama, zihinsel problemler ya da madde bağımlılığı gibi kişisel eksiklik problemine yoğunlaşmadır. Bu gibi kişisel rahatsızlıklar, ahlaki davranış eksikliği ya da psikolojik rahatsızlıklar olarak düşünülür (Gould ve Williams, 2010, s. 171). Kişinin yaşamış olduğu rahatsızlıklar, evsiz bireyler arasında düzensizdir, zamana göre değişime uğramaktadır. Yapılan çalışmalar yaygın olarak, evsizlerin yaşamlarının bir dönemini hem ciddi rahatsızlıklar (klinik depresyon ve şizofreni gibi) ve alkol hem de uyuşturucu kullanımı problemleri yaşadığını gösterir (Koegel, 2007, s. 251-252). Ayrıca bu durum yetişkin erkek yaş grubunda daha yaygındır. Son olarak, evsizliği bireysel temelli açıklayan teorilerde, evsizliğin nedenini sadece bireysel temelli açıklamanın yetersiz olacağını bu olgunun farklı değişkenlerin etkisinin gözden kaçırılmasına neden olacağını söyleyebiliriz. Şöyle ki, evsizlerin zihinsel rahatsızlığı ve alkol/uyuşturucu bağımlılığı sonucu ortaya çıkan evsiz kalma durumunun bireysel nedenlerinin yanında toplumsal/kültürel ve ekonomik nedenleri de vardır. Dahası evsizliğin nedeninin hak etme veya gönüllü tercih sonucu yaklaşmanın evsizlik olgusunun detaylı incelenmesine engel olacaktır.

Evsizliği Yapısal Teorilerle Açıklama

Evsizliğin “*yapısal*” dayanağını inceleyen araştırmacılar yaygın olarak iki temel faktöre odaklanır (Koegel, 2007, s. 249-250). Bunlar; ‘yoksullun artışı’ ve ‘düşük ücretli ev koşullarına ulaşma imkânın azalmasıdır’. Yoksulluk oranları 1970’lerin başı ve 1980’lerin sonu arasında dalgalanırken yoksul bireylerin sayısı büyük oranda artar ve onların yoksulluğu/açlığı derinleşir. Birçok faktör bu değişim ve dönüşüme katkı sağlamıştır. Bu faktörlerden ilki demografik değişimlerdir. Özellikle, İkinci Dünya Savaşından sonra doğum oranlarının artışı ve bu insanların hak sahibi olacak yaşıa gelmeleridir. Nihayetinde, bu nüfus artışıyla birlikte yaşanan yerel ve küresel ekonominin tekrar yapılanması, işe girmeye hazırlanan niteliksiz işçilerin sayısını arttırmış, işsizlik problemini üretmiştir. Niteliksiz iş gücünün yeni istihdam alanı ise düşük maaşa ve güvensiz olarak nitelenen marjinal sektörler olmuştur. Bu sürecin bir yönünü de devletin sosyal devlet ya da refah devleti anlayışı yerine neo-liberal politikaları

benimsemesi, sosyal yardıma muhtaç olan kişinin yalnız başına mücadele vermesi sorunsalı oluşturmaktadır. Ülkelerin benimsemiş olduğu bu değişim ve dönüşümlere bağlı toplumsal düzlemde, toplumsal gruplar arası farklılaşmalar artmış, gelir dağılımındaki dengesizlikler yaşanan süreci etkilemiştir. Gelir yetersizliği yaşayan yoksul kesim, piyasanın talep ettiği ücretleri karşılayamamaktadır. Hatta piyasa konut alanından çok fazla kar sağladığı için, düşük ücretli konut bulma imkânı azalmıştır. Özetle, yoksul kesimin düzensiz iş veya işsizlik, sosyal yardımların yetersizliği, gelir yetersizliği, yüksek ücretli ev koşullarına bütçeyi yetirememesi gibi temel yapısal dayanaklar 'evsizlik sürecini' yaşanmasına sebep olmuştur.

Evsizliğin nedenlerini yapısal güçlerle açıklayan bir diğer değişken ise 'ırkçı uygulamalar' ya da 'ırkçılıktır'. Ülkelerin farklı grupları ya da toplulukları toplumsal çeşitlilik düzeyini arttırmasına yönelik politikaları ve talepleri vardır. Fakat bu durum bazen tam tersi yönde işler, şöyle ki farklı ya da çeşitli grupların azınlıkta kaldığı ve dışlandığı görülür. Toplumsal düzlemde azınlıkta kalan gruplar, ekonomik ve sosyal boyutta dezavantajlıdır. Sosyo-ekonomik ilerlemelerde fırsat ya da imkanları azalır, kötü eğitim, iş, ev koşullarına tabi tutulur. Kültürel önyargılarla birlikte belli bir grubun bazı fırsatlardan yoksun bırakılması, yoksulluk ve evsizlik sürecini yaşamasına neden olur. Özellikle ırk ayrımı ve evsizlik durumu Amerika'da siyahi olan etnik gruplar arasında yaygındır. Kırsal bölgelerinde birçok evsiz vardır. Fakat bazı büyük kentlerde çoğunluk Afrikalı Amerikalılardır. Halkın tutumu bu insanlara karşı, tembel, isteksiz, umutsuz, değersiz olduğu yönündedir (Morse, 1992; Harrison, 1999; Erdem, 2009).

Son olarak, evsizliğin nedenini 'aile yapısındaki değişimler', 'aile içi şiddet' ve 'boşanma' belirlemektedir. Günümüzde aile yapıları ailevi ilişki bağlarının güçlü olduğu geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş vardır. Aile ya da akraba bağlarının kopuşu hem duygusal anlamda aidiyet duygusuna zarar verirken, hem de aile bireylerini ekonomik bir çöküntüye uğrattığı da söylenebilir. Bazı ülkelerin sahip olduğu sosyo-kültürel ve ekonomik yapıya bağlı olarak genç bireyler belli bir yaş düzeyinden sonra anne ve babanın sorumluluğundan çıkmakta, evden ayrılmaktadır. Evden ayrılan bireyler bir kısmı, barınma ya da iş bulma problemi yaşayabilmektedir. Bu gibi faktörler evsizliğin yapısal faktörlerinin belirteçlerindedir (Harrison, 1999, s. 104). Konunun diğer bir düzlem ise aile içi şiddet ve boşanma sorunsalıdır. Dünya çapında yapılan birçok araştırmaya göre aile içi şiddet evsizliğin yapısal nedenlerindedir. Bireyler aile

içi şiddetten ötürü fiziksel, psikolojik sosyal ve ekonomik bakımdan zarar görmektedir. Aile içi şiddet evden kaçmalara, madde bağımlılığı gibi kişinin yaşamak istemediği hayata sürükleyebilmektedir ve evsizlik olgusunun görünümünü arttırmaktadır.

Yeni Teorik Yaklaşımlarla Evsizliği Açıklama

Yukarıda betimlemeye çalıştığımız evsizliğin yapısal teorik yaklaşımına (Koegal, 2007) yeni bir model önerilir. Bu model, konunun bütünsel bakış açısıyla değerlendirilmesi yönündedir. Evsizlikle yüzleşmek ve varoluşunu açıklamak için sadece iki ayrı faktör düşünülmemelidir (bireysel ve yapısal olarak). Diğer bir ifade ile, evsizlik olgusunu açıklamak için ileri sürülen ‘yapısal faktörler’ ve yüksek risk altında olan insanlar için kullanılan ‘bireysel hassasiyetler’ birlikte ele alınmalıdır. Nihayetinde, evsizliğin yapısal faktörleri olarak ileri sürülen; ev pazarlarındaki değişim, gelir yetersizliği, kentsel marjalleşme gibi değişkenler bireysel faktörlerin etkisi ile ortaya çıkabilir. Dahası, bireysel hassasiyetler neticesinde kısıtlı ekonomik ve sosyal kaynaklara ulaşamayabilir ve bu da evsizliğe sürükleyebilir. Bu sebeplerden ötürü çalışma evsizlik için ileri sürülen bireysel ve yapısal temelli çalışmalara alternatif olan yaklaşımları ele alacaktır. Öncelikli olarak; Post-yapısalcılık-postmodernizmin ‘evsizlik olgusu’ için üretmiş olduğu düşünceler ele alınacaktır. Çalışmanın bu bölümünde özellikle yeni yaklaşımların yürütmüş olduğu yapısal teorilere/büyük boy teorilere ve bireysel teorilere yönelik eleştirileri yer verilirken, Foucault, Giddens ve Habermas’ın tezleri ile desteklenecektir. Ayrıca, sosyal bir gerçeklik olarak evsizliğe ve etnografik yaklaşımlara yer verilecektir.

Post-yapısalcılık, Foucault ve Evsizlik

Post-yapısalcılık doğası gereği toplumda mevcut bulunan olguları ayırtmalarına odaklanarak inceler. Teori, çeşitliliği ve parçalanmayı, özneliliği, göreceliği ve irrasyonelliği vurgular. Toplumsal güç analizlerin de, tek bir baskın gücün olmayacağına, haliyle sosyal problemlerde çözümlerin bir kaç değişkene bağlı olarak birden fazla çözüm yolunun olduğunu iddia eder (Best ve Kellner, 1991). Çoklu güç analizleriyle birlikte büyük teorilerin ortaya atmış oldukları tezlerden uzaklaşarak olguya odaklanılır. Aynı zamanda evsizlik durumunu yaşayan bireyler için “hak etme” ya da “hak etmeme”, “ihtiyaç sahibi olma” ya da “olmamama”, “ev sahibi olma” ya da “evsiz memnuniyetinin daha az olduğu” gibi basit

düalizmleri yerine, yapısal ve bireysel evsizlik nedenlerini birlikte açıklamaya çalışır. Bu düşünce yapısını benimseyen Foucault çalışmalarında bizlere önemli bilgiler sunar. İlk olarak; onun güç fikirleri, mikro-politikleri ve direnç değişkenleri. İkinci sırada ise düzensiz uygulamaların daha zorlu zemindeki durumudur (Weedon, 1987; Watson, 1999). Ayrıca anlamın kurulması ve öznellikler, kişisel tecrübeler ve benlik duygusunun bunlar içerisine nasıl kurulacağıdır (Neale, 1997).

Foucault, gücün bir merkezi veya kaynağı olmadığına ve ona sahip hiçbir özne bulunmadığına ısrarla vurgulaması Foucault'u temel güç odağı olarak sınıf mücadelesi ve devleti gören Marksist vurguyla anlaşmazlığa düşürür (Foucault, 1979'dan aktaran; Layder, 2010, s. 146). Ona göre, tek saldırı gücü ya da küresel bir manifesto gücü yoktur; güç her yerde bulunabilen, yayılan, "mikro-güçler" olarak yerel yerlerde bulunan bir şeydir. Mikro-güçler "doğru rejimlerini" sürdürmek adına var olan güç ayarlarını ve eşitsizliklerini devam ettiren mekanizmalardır (Watson, 1999, s. 94). Nihayetinde, evsizliğe neden olan büyük yapısal güç mekanizması bulunmamaktadır. Evsizlik sorunsalındaki güç mekanizmaları kişisel karakterlerle birlikte ortaya çıkabileceği gibi sosyal, ekonomik süreçlerle de bağlantılıdır. Örneğin; cinsiyet, ırk, yaş, medeni hal, sınıf, sağlık, istihdam ve önceki barınma tarihiyle ilişkilidir.

Foucault, kontrol teorilerinin ve otoritenin "egemenliğini" reddeder ve bu yüzden onun fikirleri ya da analizleri, toplumsal yöneticilerin yürütmüş olduğu politikaların arka planında farklı düşünceler olduğuna dair iletidir. Ayrıca iddia edilen teoride, işlevselci anlayışın tam tersi olarak, evsizliğe dair yapılan toplumsal politikaların insani kaygılarla yürütülmediği, evsiz bireylerin yararına olmadığı yönündedir (Neale, 1997, s. 52). Mikro güçler statünün sürdürülmesini amaçladığı için herhangi bir politika ya da hizmetin muhtemel amacı evsiz insanları normalleştirmek olacaktır. Bu süreç iş bulma-barınma edimiyle kişiye reform ya da tedavi, rehabilite etmedir (Taşçier, 2010, s. 88-103).

Güç rejimleri "hareketli güç" alanlarıdır. Onlar ittifaklar, stratejiler ve direniş noktaları ağlarıdır. "Güç her yerdedir, aynı şekilde direniş de". O basitçe ayrıcalıklı veya meşru otorite alanları değildir. Güç ona destek veren ve uygulayanlar kadar tahakküm biçimlerine direnenlerin özelliğidir (Layder, 2010, s. 150). Evsiz insanlarla çalışan kişiler evsizlere yetki veremeyi amaçlayan stratejilerde her zaman ve gerekli olduğu kadar dirençli değildirlere. Yine de evsizlik yüzyıllar önce başlayan çözülemez problem olarak görülmeye devam eder. Foucault, politik direnç oluşturabilecek

iyimler bir umudu sürdürür, o aynı zamanda değişimin bütününü kapsamayacağına, sadece kısmi noktalarda dirençli olunabileceğine inanır. Ayrıca yaşanan değişimle değişemeyen yapısal faktörlerde dikkate alınarak, direnç farklı noktalarda ya da seviyelerde oluşacağı için bireyleri sosyal yaşama dahil eden milyonlarca yol vardır (a.g.e, 1997, s. 52-54; Watson ve Austerberry, 1986).

Postmodernizm

Postmodernizm modern çağ sonrası bir toplumsal gelişme evresini ifade eder. "Toplumsal değişimin analizini ise geleneksel tarihsel analizin reddiyle, öznenin ölümünün ilanı ve hümanizmin reddi, kapsamlı, top-tancı teorilerin eleştirileri, bilimin geçerliliğinin ve onun nesnel bilgi veya hakikat arayışının sorgulanmasıyla çerçeveledir" (Layder, 2010, s. 65). Postmodernizmin aynı zamanda post-yapısalcı da olduğu iddia edilir. Öznellik ve güç analizleriyle, dil ve yapı çözümlerine odaklanarak, evsizlik olgusunu açıklamamıza yardımcı olur.

Postmodernler, ev ve evsizlik ifadeleri ayrıntılı olarak analiz eder. Ev, fiziksel yapısından ziyade, mahremiyeti, güvenlik, sosyal ve duygusal değişkenlerin gelişebileceği yerdir. Her bir insan için ev, evi oluşturan şeyin ne olduğu, kişinin olguyu algılayışına göre şekillenir. Hatta bazen kişi evsiz kalmasına rağmen, evsiz olmadığını, evlerinin sokaklar olduğunu belirtirler. Tam tersi olarak, kişi görünürde bir eve sahiptir, fakat evsiz olduğunu ya da bu şekilde hissettiğini ifade eder (Neale, 1997, s. 54). Tanımdan da anlaşılacağı üzere, dil oyunu karşıtlıkların oluşturduğu kapalı yapılarla sınırlandırılan yapıscılardan farklı olarak, post-yapısalcılar/post-modernler gösterilen karşısında gösterene öncelik tanıdılar ve böylelikle dilin dinamik üretkenliğine anlamın istikrarsızlığına dikkati çekerek uzlaşmsal temsile dayalı anlam şemalarından kopulduğunun işaretlerini verdiler (Best ve Kellner, 1998, s. 37). Diğer taraftan bu durumun belirli sınırlılıkları da söz konusudur (Watson ve Austerberry, 1986; Sommer-ville, 1997). Anlamların yapılandırma sürecinde irrasyonellik, görecelilik ve öznelliğe vurgu etkin bir şekilde hakim olduğu için, yapılan tanımların belirsizliği sorunsal karşımıza çıkar. Dile odaklanma ve tekrar yapılanma, özne temelli olması ya da göreceliğin etkili olması evsizliği açıklamamıza yardımcı olmayabilir. Dille post-modernizmin meşguliyeti evsizliğin anlamından daha çoğunu gösterebilir, fakat onun için uygun sosyal yanıtlar hakkında ya da onun sebeplerinden daha uzaktır. Diğer bir değişile, post-modernist tartışma çok uzağa taşınabilir tanımlar ve anlamlar

çok ciddi şekilde tekrar yapılandırılabilir ki, onlar uygulamalı çalışmalar için potansiyelini ve bütün önemini kaybeder. Benzer bir şekilde sadece öznel deneyim ve eyleme odaklanarak sosyal yapıların gücü (örneğin; kapitalizm, erkek egemenliği, emperyalizm ya da haksız sermaye vb.) büyük oranda yok edilebilir ki, bütün siyasal güç ortadan kaybolabilir. Tanımlardaki sınırlılık ve karmaşıklıkların yanı sıra, evsizliğin anlamı birçok birey için sosyal bir gerçekliktir. Post-modernizm ve post-yapısalcılık bu sosyal gerçekliğin anlamlarını inşa etme, öznel deneyimi anlayabilme ve yapısal faktörlerle ilişkilendirme açısından hakim eğilimine rağmen, etkin bir konna sahiptir.

Giddens'ın Yapısallaşma Teorisi ve Evsizlik

Güç yapıları toplumsal yapıyı ve bireyleri etkilemekte, şekillendirmektedir. Giddens (1979, 1984) yapısal ve bireysel güç ilişkileri arasındaki ilişkiyi ele alır ve aynı şekilde bu ikisi arasındaki basit ayrımın üstesinden gelmeye çalışır. Yani evsizlik sorunsalının teorik çözümlemesinde sadece bireysel ya da yapısal değişkenlere bağlı kalınarak açıklanamayacağına inanır. Ayrıca, post-modern düşünürlerden farklı olarak, dilin yapılandırma sürecini önemsemez, eylemsel diktonomiye karşı yapısalın bir alternatif yol olduğu düşüncesindedir. Yapı ve eylem doğaları gereği ilişki içindedirler (Giddens, 1984). “Yapı ve eylem arasındaki bağlantıyı sosyal analizin asıl merkezi kavramı olduğunu düşündüğü toplumsal pratikler” sağlar (Layder, 2010, s. 189). İnsanlar doğaları gereği toplumla ilişki içindedirler ve onun inşasına aktif olarak katılırlar, onlar toplumu oluşturur, sürdürür ve değiştirirler, çünkü insan doğası ilgili bireylerin toplumsal çevrelerinden etkilenir ve bu çevreyi etkiler (a.g.e, 2010, s. 183). Bu süreç güç ilişkilerinin diyalektik doğasını ön plana çıkarır. Gücün iki yönlü bir süreç olduğunu, hatta çok fazla kontrolü ve otoritesi olmadığı nitelenen (evsiz bireyler gibi) kişilerde bile güç ve direnç yeteneğine sahiplik söz konusu olduğunu iddia eder. Diğer taraftan Giddens, insanların sosyal hareketi oluşturan güç ilişkileri tarafından sınırlılıklarını kabul eder.

Giddens'ın (1979) yapısallaşma teorisine göre evsizlik durumunu, güç yapılarıyla ilişkilendirerek açıklama yoluna gider. Evsizliği ortaya çıkaran nedenleri, yapısal ve kişisel eylem mekanizmalarını çözümleyerek açıklar. Evsiz kalan bireylerin pasif kurban ya da kendi durumundan sorumlu, suçlu kişiler olarak sınıflandırmak evsizliğin nedenlerini ortaya çıkarır. Ayrıca evsiz insanların yaşadıkları durumu değiştirebilecekleri güce

sahip olduklarına ve toplumunda bu probleme karşı mücadele etmeyi önerir (akt. Neale, 1997, s.56-57).

Eleştirel Teori, Habermas ve Evsizlik

Habermas'la bağdaştırılan rasyonalizmi, kategorik ayrımlara düşkünlüğü ve sistematikleştirmeyi, tarihin ve toplumun küresel ölçekte ele alınmasını, kesinlikle reddeder (Layder, 2010, s. 146). Relativist düşünceye karşı onun yazıları ahlaki ve politik çıktıları sürdürülebilir devamlılığın bir kaynağıdır.

Habermas (1991) göre, politikacıların evrensel ahlaki kurallar için yardım kurumunun garanti ettiği temel ihtiyaçları sağlaması yerine, ihtiyaçlar için herkesi teşvik eden kurumsal forum sağlanması gerektiğini ifade eder. Habermas'a göre en önemli hedef bireyin entegrasyonu ve kolektif ihtiyaçlarıdır. Bu yüzden hiçbirinin başarısı diğeri tarafından engellenemez. Bu yaklaşımın amacı, insan eylemini merkezi konuma yükseltmektir. Açıklanan teorik analizlerde evrensel kanıya varmak imkânsızdır. Evsizlikle ilgili bu süreç şu şekilde açıklanabilir; evsiz insanların ihtiyaç durumları değerlendirilir ve etkili, doğru bir şekilde cevap verilirse, evrensel bir görüş sunulabilir. Fakat evsizlik sebepleri üzerindeki ortak fikir birliğinin sonuçlanması muhtemel değildir. Teorik açıklamalar, tüm tarafların katıldığı daha geniş bir iletişim olursa, muhtemelen daha yararlı olacaktır. Böylece açıklanan sonuçlar devlet planlamacılarını, politikalarını ve gönüllü kuruluşları etkiler. Toplumsal problemler için üretilen politikalar, hizmet tedarikine yakın olan koordineli kurumlar arası ilişkiye teşvik ediyor. Yine de, araştırmaya belirgin bir şekilde, hem kapsam alanını hem de geliştirilen uygulama ihtiyaçlarını vurgular (Neale, 1997).

Sosyal Bir Gerçeklik Olarak Evsizlik

Evsizliği, sosyal gerçeklik yaklaşımıyla açıklayan Fitzpatrick'in literatürde önemli bir yeri vardır. Onun yaklaşımını Jones ve Pleace (2010)'in çeşitli risk faktörüyle ilişkilendirdiğini iddia ederler. Şöyle ki, evsizliğin toplumsal görünümü hem bireysel hem de yapısal risk faktörlerinin bir araya getirilmesi olarak yorumlanır. Kişi bireysel ya da yapısal risk faktörlerine ne kadar fazla maruz kalırsa, evsizlik görünümü de o derece artar. Risk faktörü yaklaşımı, bilinen sosyal sebepler/faktörler arası ilişkiyi ifade eder. Aslında iddia edilen risk faktörü yaklaşımı, Fitzpatrick'in sosyal gerçeklik yaklaşımından farklıdır. Sosyal gerçeklik yaklaşımı, evsizliğin bütün risk faktörlerinden (bağımsız değişken) ayrılabilen, sosyal bir olgu

olduğu tezidir (Somerville, 2003). Fitzpatrick' in (2005) realistik yaklaşımının merkezinde "evsizliğin kültürel bir fenomen olmadığı" iddiası yer almaktadır. Ayrıca evsizlik objektif materyaller ve sosyal koşullarla ilişkilidir. Fitzpatrick, "kültür" ile "yapı", "öznel" ile "nesnel" ve "ideal" ile "gerçek" ya da "maddi" olanı karşılaştırılır. Daha sonra evsizliğin nedenleri temel alınarak farklı türlerinin, yani yapısal (ekonomik, erkek egemenliği, içe kapanıklık vb.) ve bireysel özellikleri (temel olarak kişisel toparlanma yeteneğini azaltan faktörler) ele alınır. Farklı faktörler arasında nasıl ilişki kurmamız gerektiği hakkında keşfe çıkar. Fitzpatrick günümüzde yürütülen evsizlik teorilerinin problemli olduğunu bunun sebebinin ise evsizlik olgusunu ortaya çıkaran etkenlerin yetersiz algılanması ya da yeteri kadar algılanmamasıdır. Örneğin; boşanma gibi birçok faktörün hem yapısal hem de bireysel sebeplerinin olabileceği, eğer bu iki farklı yönü bütünleştirilemezse olguyu açıklarken birtakım belirsizliklerin yaşanabileceğini söyler. Evsizlik olgusunu anlamak ve açıklamanın yolu; her evsiz kişinin kendine has evsizlik durumu olduğu gerçeğini dikkate alarak, evsiz kişinin yaşam hikâyesi ve koşullarına bakmaktan geçer. Bu yüzden evsizliğin sosyal bir gerçeklik olduğunu iddia eder ve sosyal realistik yaklaşımı benimser. Diğer taraftan Fitzpatrick'in benimsediği yaklaşım, bazı açılardan eleştirilmiştir. Sosyal gerçeklik yaklaşımına çok fazla katkı sağlamadığı, özellikle çok önemli olarak ifade edilen, sıradan mekanizmaları büyük oranda göz ardı yönündedir. Diğer bir eleştiride, evsizlik kültürünün inkâr edilmesi ya da sosyal bir gerçeklik olarak tekrar yapılandırılmasıdır.

Evsizliğin nedenlerini sosyal gerçeklik yaklaşımıyla açıklayan bir diğer düşünür ise Mcnaughton'dır. Mcnaughton'un (2008, s. 107-108) yapmış olduğu çalışmada "travma", "kenardalık", "sermaye/para", "sosyal ağ" gibi anahtar kavramları kullanarak evsizlik teorisini geliştirir. Onun yaklaşımı, evsizliği deneyim edinen kişilerin, yapısal faktörlerle nasıl ilişki kurulduğu ya da bu faktörlerin kişiyi nasıl sınırlandırdığını açıklamaktır. Ayrıca bazı sosyo-ekonomik yetersizliklerden dolayı evsizlik durumunu yaşayan bireyler, ekonomik ya da toplumsal imkânların yetersizliğinden ya da toplumsal dışlanmadan dolayı yaşanan süreci içinden çıkamaz hale getirmektedir. Mcnaughton'un çalışması evsizliğin anlaşılması için yeni bir perspektif sunar, sermaye/kapital ve kenardalık kavramlarını yapı ve eylem olgusuyla ilişkilendirir.

Son olarak konuyla ilişkisi olması sebebiyle, Neale'nin (1997) teorisini de ele alacak olursak; Neale, evsizlik açıklamalarının belirsizliği /muğlaklığını ifade eden ideolojik perspektifi savunmaz. Onun tercih ettiği model evsizliği sosyal güçlerle (kapitalizm, erkek egemenliği, emperyalizm) ilişkilendiren sosyal gerçeklik yaklaşımıdır. Sosyal gerçeklik yaklaşımı, post yapısalcı ya da Giddens gibi teorisyenlerden farklı olarak evsizlik olgunu risk faktörlerinden (bağımsız değişkenlerden) ayırarak, bağımlı değişkenlerle ilişkilendirmektir (bkz. Giddens, 1979).

Etnografik Yaklaşımlar

Çalışmanın bu bölümünde Ravenhill (2008), Gowan (2010) ve Cloke'un (2010) evsizlik teorileri ele alınacaktır. Bu düşünürler, evsiz insanların bu oldukları ortamı ve çevresiyle olan ilişkileri analiz eden "etnografik yaklaşımı"³ benimser. Ravenhill (2008), evsiz insanların çevresiyle oluşturduğu kültüre ya da dahil oldukları sosyal ilişkilere odaklanır. Nihayetinde, onun için evsiz insan sosyal bir varlıktır. Evsiz insanların sokaktaki yaşamlarında diğer insanlara yönelik deneyimlemiş oldukları duygusal bağları ve sosyal destek olgularını "evsizlik kültürü" ya da "evsiz kültürü" olarak adlandırır. Aslında, Mcnaughton'nun teorisinde bu durum farklı bir şekilde ele alınır; evsiz insanların diğer kişilerle ilişkisi çoğunlukla negatif bir süreçtir. Ravenhill'de ise sosyal ilişkiler hem negatif hem de pozitif olarak değerlendirilir.

Ravenhill evsizliği sosyal bir gerçeklik olarak değil, sosyo-ekonomik değişkenlerle birlikte toplumsal ilişkileri de kapsayan bir süreç olarak analiz eder. O aynı zamanda, evsizliğe yönelik yapılan hizmetlerin amacına ulaşmadığını vurgular. Yani, zorunlu ve gönüllü sektörlerin organizasyonları ya da kampanyaları, kilise ve hayır kurumları, akademisyenler, entelektüeller, araştırma organizasyonları, yazarlar ve üniversite tarafından yapılan birtakım uygulamaların toplamını "evsiz endüstrisi" ismiyle betimler ve bu kurumları eleştirir. O, evsizlik endüstrisine yönelik

³ Etnografik yaklaşım: "Sosyoloji ve antropoloji alanları içinde araştırmacılara kültürel grupları incelemelerine imkânlar verecek araçlar sunan etnografya, temeli oldukça eskilere dayanan bir araştırma yöntemidir. Etnografi, etno (insan) ve grafi (tanımlama, tasvir etme) kelimelerinden oluşmaktadır ve bir grubun davranışını doğrudan gözlemlemek ve bu gözleme dayanarak bu gruba ilişkin bir betimleme yapmak olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle etnografya, insan topluluklarının ilişkilerini ve davranışlarını kendi ortamlarında gözleme, belgeleme ve yorumlamayı içeren bir yöntemdir (bkz: Akturan ve Dinçer, 2013)".

eleştirisini sadece evsiz toplumunun dinamiklerini ihmal edildiği için değil, aynı zamanda evsizliğin sebeplerinin farkındalığının yetersiz olması sebebiyle de yapar (Ravehill, 2008, s. 13- 18).

Ravehill birçok ülkede var olduğunu iddia ettiği evsizlik kültürü içinde sokak içicileri, uyuşturucu bağımlıları, zihinsel engeli olan kişileri, serserileri vb. bir alt kültür olarak tanımlar. Bu alt kültür, toplumsal olarak kabul gören normların tam tersi işlemektedir. Ayrıca toplumun alt kültürü olarak belirtilen kişiler, en azından zamanının çoğunluğunda evsiz olmamalarına rağmen, kendilerini evsiz olarak tanımlayarak ve ona dahil ederek evsiz kültürünün bir parçası olurlar (Somerville, 2011, s. 11-19).

Gowan'ın (2010) evsizliğe dair etnografik yaklaşımı daha çok coğrafiktir. Gowan (2010, s. 80-97) için "evsizlik" bir yerin yoksunluğunu ifade eder. Çalışmalarının çoğunda, bütün ahlaki özelliklerini ve statülerini ifade ettiğini düşündüğü evsiz insanların alt-kültürlerini betimlemeye çalışır, bunlar; çöp toplayıcıları (çöp kutularından kurtardıklarıyla para kazananlar) ve dolandırıcılar (küçük suçlar işleyenler ya da uyuşturucu satanlar), geri-dönüşümcülerdir (sokaklardan, çöplerden geri dönüşümü ya da maddi olarak değeri olan eşyaları alarak onları ilgili yerlere satanlar). Evsiz insanların alt kültürü olarak tanımladığı bu farklı grupları, şehrin belli yerlerinde yaşam alanlarının olduğunu ve bu grupla mekânın yakın bir bağının olduğunu iddia eder. Gowan'ın çalışmasının önemli bir yönü de evsiz erkeklerin hem günlük hayatta yaşadıklarını hem de olağanüstü toplumsal damgalamaların evsizliği nasıl anlamlı yaptığını gösteren yaygın hikâyeleri ve şemaları göstermesidir. Ayrıca, bu süreci, evsiz alt-kültürleri için oluştururken, her bir grubun kendine has, kendini ifade etme ya da toplumsal olarak anlamlandırma şeklinin olduğunu ifade eder. Evsiz insanları toplumsal anlamlandırma süreçleri genellikle olumsuz yönde işlemektedir. Özellikle, bu durum kentsel alanlarda uygulanan politikalarda ya da devletin hizmet politikasında önemli derecede görüldüğünü iddia eder. Örneğin, Amerika'da evsiz insanları sokaklardan temizlemek adına, çeşitli yönlerden barınak destekleri sunulur, fakat bu desteklerin yetersiz olduğunu söyler. Diğer yandan, son yüzyılda ülkelerin benimsemiş olduğu neo- liberal politikaların ana hedefi evsizleri sokaklardan temizleme ve barınaklandırma yaparak denetimi sağlama olmuştur. Hâlbuki evsiz insanların gerçek ihtiyaçlarını ya da ne istediklerini bilmeden bu uygulamalar yapılmaktadır. Aslında, Gowan'ın iddia ettiği bu tez; ülkelerin benimsemiş olduğu kent politikasına göre de değişebilmektedir.

Cloke (2010)'a göre, evsizliğin Birleşik Krallıktaki hükümet politikası evsizliğe yönelik duygusal veya ruhsal hizmetleri ihmal ettiğini düşünür. Bu alandaki eksikliğini ise inanç temelli organizasyonlar ve evsiz insanların için sağlanan hizmetlerde resmi olmayan organizasyonların rolüne odaklanarak giderir. Gowan gibi, Cloke'da evsiz insanların kaldıkları yerleri, eylemlerini ve etrafıyla olan ilişkilerini incelemiştir. Diğer düşünürlerde olduğu gibi Cloke'da evsizliğin duygusal ve edimsel coğrafyasının adlandırdığı şeyi ifade etmeyi odaklanır. Çoğunlukla evsizliğin kendisinden ziyade evsizlikteki yanıtlarla ilgilenmiştir. Bu gibi yanıtlar evsiz insanlar üzerinde önemli etkileri vardır. Böylece evsizliğin doğasını ve özellikle nasıl deneyim edildiğini ve nasıl başa çıkıldığını etkiler. Evsizlikle başa çıkmak için üretilen gönüllü tutumları ise işlevsel olduğunu düşünür (Somerville, 2011, s. 21-23).

Bitirirken

Evsizliğin nedenine dair açıklamalar sosyal bilimler literatüründe tartışılmaktadır. Bugüne kadar yapılmış teoriler bizlere evsizlik olgusunun ne olduğuna, arka planında neler olabileceğine ve sosyal politikalar bağlamında bizlerin neler yapabileceğimize ilişkin önemli tezlerdir. Öncelikli olarak gösterilebilecek tezlerin başında iki temel teorik yaklaşım bulunmaktadır; Bunlardan ilki *bireysel* açıklamalara yoğunlaşmaktadır. Bireysel temelli yaklaşımlar, evsizliğin nedenlerini bireylerin kişisel hatalarını hedef göstererek evsizlik durumundan sorumlu tutulurlar. Bu sebeple evsizler suçlu ve kabahatli sayılırlar. Bu yaklaşıma yönelik bir diğer açıklama ise bireyin kişisel hataları ya da sorumluluklarının olmadığı düşünülerek, kişinin muhtaç, yoksun, yetersizlikleriyle ilişkilendirilir. Bu bireylerin insani yardıma muhtaç olduğu ve genellikle onları işe yarar hale getirmek için sosyal yardım/sosyal hizmet ya da psikiyatrik tedaviye ihtiyaçları olduğu düşünülür.

Teorik yaklaşımların ikincisi ise evsizliğin *yapısal* dayanağını inceleyen araştırmacılar yaygın olarak iki temel faktöre odaklanır. Bunlar; yoksulluğun artışı ve düşük ücretli ev koşullarına ulaşma imkânının azalmasıdır. Bu sürecin bir yönünü devletin sosyal devlet ya da refah devleti anlayışı yerine neo-liberal politikaları benimsemesi, sosyal yardıma muhtaç olan kişinin yalnız başına mücadele vermesi sorunsalı oluşturmaktadır. Dahası yoksul kesimin düzensiz iş veya işsizlik, sosyal yardımların yetersizliği, gelir yetersizliği, yüksek ücretli ev koşullarına bütçeyi yetirememe gibi

temel yapısal dayanaklar evsizlik sürecini yaşanmasına sebep olmuştur. Evsizliğin nedenlerini yapısal güçlerle açıklayan bir diğer değişken ise ırkçı uygulamalar ya da ırkçılıktır. Ülkelerin farklı grupları ya da toplulukları toplumsal çeşitlilik düzeyini arttırmasına rağmen, bazen de bu çeşitli grupların azınlıkta kalmasına ve dışlanmasına sebep olur. Son olarak, evsizliğin nedenini aile yapısındaki değişimler, aile içi şiddet ve boşanma belirlemektedir.

Diğer yandan; evsizliğe nedenine yönelik yaygın olarak dillendirilen bireysel ve yapısal teorik yaklaşımlardan ziyade, konuya *bütünsel* ya da *ilişkisel* bağlamda yaklaşılmasının daha açıklayacağı olacağı ön görülmektedir. Evsizlikle yüzleşmek ve varoluşunu açıklamak için sadece iki ayrı faktör düşünülmemelidir (bireysel ve yapısal olarak). Diğer bir ifade ile, evsizlik olgusunu açıklamak için ileri sürülen ‘yapısal faktörler’ ve yüksek risk altında olan insanlar için kullanılan ‘bireysel hassasiyetler’ birlikte ele alınmalıdır. Nihayetinde, evsizliğin yapısal faktörleri olarak ileri sürülen; ev pazarlarındaki değişim, gelir yetersizliği, kentsel marjalleşme gibi değişkenler bireysel faktörlerin etkisi ile ortaya çıkabilir. Dahası, bireysel hassasiyetler neticesinde kısıtlı ekonomik ve sosyal kaynaklara ulaşılabilir ve bu da evsizliğe sürükleyebilir. Bu sebeplerden ötürü çalışma evsizlik için ileri sürülen bireysel ve yapısal temelli çalışmalara alternatif olan yaklaşımları ele almıştır. Evsizliğin nedenine açıklayan alternatif yaklaşımların temel amacı, büyük teorilerin ortaya atmış oldukları tezlerden uzaklaşarak olguya odaklanmaktır. Aynı zamanda evsizlik durumunu yaşayan bireyler için “hak etme” ya da “hak etmeme”, “ihtiyaç sahibi olma” ya da “olmamama”, “ev sahibi olma” ya da “evsiz memnuniyetinin daha az olduğu” gibi basit düalizmleri kullanmak yerine evsizliğin yapısal ve bireysel gerekçelerini birlikte ele almaktır. Neticede, evsizliğin var olması ve görünürlüğünün artması, kişinin bireysel ya da yapısal risk faktörlerine maruz kalması ile ilişkilidir. Ve bu olguyu anlama ve analiz etmenin temel yollarından biri de bütünsel ve ilişkisel bakış açısı ile gerçekleşeceği kanısındayım.

Extended Abstract

Homelessness and Theories Explaining Homelessness⁴

*

Meryem Küçük
Sakarya University

While the phenomenon of homelessness is a social problem that attracts more and more attention from social sciences, it is also obvious that we have a literature, which the social scientists cannot agree upon in conceptualizing and theorizing the problem. Languages, cultures and social and economic structures of societies can be considered as some of the most important reasons that social scientists are not in agreement on.

“Homeless” can be defined as a person or groups of people who do not have a suitable and regular place to stay for the night, who live under bridges and in terminals, stations, subways, ATM booths, parks and the outskirts of society (Işıkhan, 2006, p. 39). It has been seen that sometimes the term “*bimekân*” is also used rather than “*evsiz (homeless)*” in Turkish. The word “*bimekân*” meaning placeless, is not Turkish. The prefix “*bi*” is Persian, and the word “*mekân*” is Arabic. The meaning of *bimekân* is not only homeless, but it has also a broader meaning of placeless (NND Dictionary). If it is necessary to have to a broader definition, homeless can be described in the literature as people who live on their own in isolation, have somatic and mental disorders, spent the previous night outside on the street or in shelters, motels, subways, tunnels, parks, underground and overpass stations, abandoned and unused buildings, their friends' homes or different homes. These people are described as having spent at least 60 days in unknown places, not having their own places to stay permanently (Acar and Erbay, 2013, p. 9).

Reasons of homelessness change according to developed/ developing and undeveloped countries. In especially, developed countries can say to be increased visibility of the homelessness with capitalism. On the other

⁴ This study was formed by using the master's thesis titled “Urban Poverty and Homelessness (The Case of Istanbul-Zeytinburnu Sports Complex Shelter)” written in 2014.

hand, poverty in developing and undeveloped countries deal with variances such as poverty, insufficient income, migration, unemployment, urban transformation, market transformation, lack of self-realization, mental illness and drug addiction and also effects of change of family structure. On the other side, these features can be shown as appearance of migration from the country to town and existent urban poverty. Moreover, factors, which cause to homelessness, can differentiate from culture to culture or society to society. We can say that only a society and a culture will be inefficient evaluation reasons and scope of the homelessness

As the study focus on this basic thesis, discuss concept of the homelessness and theories that aim to explain reasons of the homelessness. Firstly, it is focused on two theoretical main approaches. These are individual and structural approaches. Secondly, theories that have emerged as alternatives to two basic approaches that were mentioned are evaluated. First of all, foremost among these thesis's have two basic theoretical approaches. The first of them mention individual approach. The individual's personal faults point as a target, person is thought as guilty. The other explanation about this approach; as it is thought that an individual hasn't got his own personal fault or responsibility, it is related with person 's poorness, deprived and ineligible. These people are thought that they need humanitarian support and integration into the social life or psychiatric treatment.

In the second theoretical approaches, researchers who are studied structural type of the homelessness mostly focus on two basic factors. These are increase of the poorness and decrease of having possibility for low priced home. An aspect of this process creates adoption neoliberal policy instead of being social or welfare state from government. Moreover, main structural conditions such as having temporary works of the poor or their unemployment, insufficient social aid, income poverty, having problem in budget related with high priced home caused to face with homelessness process. The other variable, which explains reasons of the homelessness with structural powers, is racism or racist view. Although some countries increases social variety in different groups or communities, this situation sometimes causes to be excluded from the society of these various groups. Finally, reasons of the homelessness specify changes of family structure, family violence or divorce.

On the other hand; rather than individual or structural theoretical approach, it is foreseen that reasons of the homelessness can be explained with holistic or relational perspective. Facing to homelessness and to explain the existence of the homelessness shouldn't be thought as only two different

factors (structural or individual). In other words, structural factors which are used for explaining homelessness and individual sensitivity that is used for people in danger should be handled with together. While it is seen as homelessness structural factors, variables such as income inefficacy, changes in the domestic economy, urban marginalization can appear with effects of individual factors. Furthermore with individual sensitivity, restricted economic and social resources may be reached and this may cause homelessness. Due to these reasons, study deals with alternative approaches rather than studies based on the individual and structural studies. Main aim of the alternative approaches that explain reasons of the homelessness is to focus on fact moving away theses of the big theories. At the same time, it deals with structural and individual perspectives of the homelessness together, rather than using simple dualism such as 'deserve', 'not to deserve', 'being needier' or 'not being needier', 'having a home' or 'less homeless satisfaction' for people who lived homelessness. In fact, existence of the homelessness and increasing visibility of homelessness is associated with person's exposed to individual or structural risk factors. And I thought that one of the main ways of understanding and analysis of this phenomenon is holistic and relational perspective.

Kaynakça/References

- Acar, H. ve Erbay, E. (2013). Sokak çalışması: temel kavramları ve kapsamı. *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimiyle Sosyal Hizmet*. İçinde Ankara: Maya Akademi.
- Akturan, U. ve Dinçer, D. (2013). Etnografya. T. Baş ve U. Akturan içinde, *Nitel araştırma yöntemleri: Nitivo ile nitel veri analizi* (2 Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Best, S., ve Kellner, D. (1991). *Postmodern theory: critical interrogations*. New York: The Guilford Press.
- Best, S., ve Kellner, D. (1998). *Postmodern teori*. (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Erdem, T. (2009). Yoksulluk. T. Erdem (Dü.) içinde, *Feodaliteden küreselleşmeye temel kavram ve süreçler* (2.Basım, s. 309-345). Lotus Yayınevi.
- Fitzpatrick, S. (2005). Explaining homelessness: a critical realist perspective, *Housing Theory and Society*, 22(1), 1-17.
- Fitzpatrick, S., Kemp, S. ve Klinker, S. (2000). *Single homelessness: an overview of research in Britian*. Uk, Bristol: Policy Press.
- Giddens, A. (1979). *Central problems in social theory*. London: Macmillan.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of society: outline of the theory of structuration*. Oxford: Cambridge, Polity Press.

- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Dü.) Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gould, E. ve Williams, R. (2010). Family homelessness: an investigation of structural effects. *Journal of Human Behavior in the Social Environment* (Cilt 20, s. 170-192). içinde UK, London: Routledge.
- Gowan, T. (2010). *Hobos, hustlers and backsliders: homeless in San Francisco*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Harrison, M. (1998). Theorising exclusion and difference: specificity, structure and inority ethnic housing issue. *Housing Studies* (Cilt 13, s. 793-806). içinde UK: Routledge.
- Habermas, J. (1991). *Communication and the evolution of Society*. Oxford: Cambridge, Polity Press in association with Basil Blackwell.
- Harrison, M. (1999). Theorising homelessness and 'race'. P. Kennett ve A. Marsh (Dü) içinde, *Homelessness: exploring the new terrain* (s. 101-123). UK: Policy Press.
- Işıkhan, V. (2002). *Kentlerin gölgesinde yaşayan evsizler*. Ankara: Kardelen Ofset.
- Johnson, B., Murie, A., Naumann, L. ve Yanetta, A. (1991). *A Typology of homelessness*. (F. R. Homes, Dü.) Edinburg: Scottish Homes.
- Jones, A & Pleace, N 2010, *A Review of single homelessness in the UK 2000-2010*. Crisis, London.
- Koegel, P. (2007). Explaining homelessness. D. Levinson ve M. Ross (Dü) içinde, *Homelessness handbook* (s. 245-278). America: Bershire Publishing Group.
- Küçük, M. (2014). *Kent yoksulluğu ve evsizlik (İstanbul-Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi örneği)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Marsh, A. ve Kenett, P. (1999). Exploring the terrain. P. Kennett ve A. Marsh (Dü) içinde, *Homelessness: exploring the new terrain* (s. 1-17). UK: The Policy Press.
- Layder, D. (2010). *Soyal teoriye giriş* (3.Basım). (Ü. Tatlıcan, Dü.) İstanbul: Küre Yayınları.
- Mcnaught, A. ve Bhugra, D. (1996). Models of homelessness. D. Bhugra (Dü.) içinde, *Homelessness and health* (s. 26-41). UK, London: Cambridge Universty.
- Mcnaughton, C. (2008). *Transition through homelessness: lives on the edge*. UK: Palgrav Macmillan.
- Morse, A. (1992). Causes of homelessness. J. Robertson ve M. Greenblatt (Dü) içinde, *Homelessness: a national perspective* (s. 3-19). New York: Plenum.
- Neale, J. (1997). Homelessness and theory reconsidered. *Housing Studies* (Cilt 12, s. 47-61). içinde UK: Routledge.
- Neale, J. (1997). Theorising homelessness: comtemporary sociological and feminist perspectives. R. Burrows, N. Pleace ve D. Quilgars (Dü) içinde, *Homelessness and Social Policy* (s. 35-49). London: Routledge.
- Ravehill, M. (2008). *The Culture of homelessness*. UK: Gower House.
- Somerville, P. (1997). *The Social construction of Home* (Cilt 14). The Journal of Architectural and Planning Research.

- Somerville, P. (2013, Jan 10). Homelessness understanding. *Housing, Theory, and Society* (Cilt 30, s. 384-415). içinde London.
- Somerville. P. (2013). *Theorising homelessness*. 8. 8. 2014 tarihinde <https://housing-studies-association.org/wp-content/uploads/2013/10/SomervillePAPERHSA111.doc> adresinden erişildi.
- Şefkat-Der. (2010). www.sefkatder.org (08.Ağustos.2014)
- Taşçier, F. (2010). Michel Foucault ve güç/iktidar çözümlenmeleri (Modern iktidarın yapısı ve işleyişi). *Postyapısalcılık* (Öztürk, Armağan, s. 73-123). içinde Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Yağan, M. (2009). *Ankara'da evsiz ölümleri*. Gazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Ankara.
- Weedon, C. (1987). *Feminist practice and poststructuralist theory*. Oxford: Basil Blackwell.
- Watson, S. (1999). A home is where the heart is: engendering notions of homelessness. P. Kennett ve A. Marsh (Dü) içinde, *Homelessness: exploring the new terrain*. Uk: Policy Press.
- Watson, S. ve Austerberry, H. (1986). *Housing and homelessness: A Feminist perspective*. London: Routledge and Kegan Paul.

Meryem Küçük, 1988 Rize doğumludur. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2011'de Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. 2011 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2012'de aynı üniversite ve bölümde yüksek lisansa başladı. 2014'te "Kent Yoksulluğu ve Evsizlik (İstanbul-Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi Örneği)" adlı çalışması ile yüksek lisansını tamamladı. 2014-2015 tarihleri arasında yaklaşık bir yıllık İngiltere/Londra Middlesex Üniversitesi Sosyal Politikalar Araştırma Merkezi'nde (Social Policy Research Centre) ziyaretçi araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2015'te Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde doktora başladı ve halen aynı bölümde/üniversitede görev yapmaktadır. İlgi alanları; Kadına Yönelik Şiddet, Kent Yoksulluğu ve Evsizliktir.

Meryem Küçük, She was born in Rize, 1988. She completed his primary, secondary and high school education in İstanbul. In 2011, she completed the Sociology Department of Süleyman Demirel University. In 2011, she started to work as a research assistant at Sociology Department of Sakarya University. In 2012, she started his master's degree in the same university and department. She graduated in 2014 with his work titled "Urban Poverty and Homelessness (İstanbul-Zeytinburnu Sports Complex)". Between 2014 and 2015 She worked as a visitor research assistant at the Social Policy Research Center at Middlesex University in London, England for about a year. In 2015 she started her doctorate at Sociology Department of Sakarya University and is currently working in the same department/university. Areas of interest; Violence Against Women, Urban Poverty and Homelessness.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Küçük, M. (2018). Evsizlik ve Evsizliği Açıklayan Teoriler. *İDEALKENT – Kent Araştırmaları Dergisi*, 24, 515-535.